

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2019.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки, 2019.
© Васильєва М.П., 2019.

Арестова А.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	71
Гудевич Т.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ.....	75
Гусон В.А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79
Деділова Т.В. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ.....	82
Довидченкова О.М. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ХРИСТИЯНСЬКИХ МЕТОДІВ.....	86
Каймакова В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	89
Коваль К.С. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	92
Коваль О.В. ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	95
Левченко А.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ.....	98
Любіна-Безкоровайна А.О. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	103
Мозгіна Н.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	108
Пахомова Н.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	112
Письменко Б.О. УПРОВАДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ.....	115

поведінки дітей. Зокрема, студенти відмітили, що вони мали можливість поглянути на проблему девіантної поведінки дітей з позиції майбутньої професійної діяльності; визначитися наскільки їм вистачає знань і практичних навичок щодо проведення профілактичної роботи з молодшими школярами у закладах загальної середньої освіти. Це дало змогу визначити напрями подальшої роботи щодо оволодіння професійними компетентностями щодо проведення профілактичної роботи з профілактики девіантної поведінки дітей.

Висновки. Результати роботи над впровадженням комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у закладах загальної середньої освіти визначили його доцільність. Особливий вплив на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи у цьому напрямі було відмічено у процесі групових дискусій щодо проведення власних профілактичних заходів студентами. Отже, підготовка майбутніх соціальних працівників має здійснюватися на основі активної особистої спрямованості студента на отримання знань, набуття професійних умінь та навичок; здатності креативно та творчо вирішувати поставлені завдання; високого рівня прагнень до досягнення поставленої мети й рефлексії власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
2. Клішевич Н. А. Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з важковиховуваними підлітками з делінквентною поведінкою. *Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (5–7 листоп. 2009 р.) / за ред. А. І. Конончук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 78–80.
3. Коротков П. В. Профілактика та корекція делінквентної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98-102.
4. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.

Коваль К.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті визначено зміст професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків, наведено результати експериментальної перевірки розробленого комплексу засобів професійної підготовки до відповідного виду професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної галузі, профілактика делінквентної поведінки підлітків, комплекс засобів.

Koval K.S. CONTENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL FIELD PROFESSIONALS TO PREVENT THE DELINCENT BEHAVIOR OF TEENS.

Abstract. The article defines the content of professional training of future specialists in the social field for the prevention of delinquent behavior of adolescents, presents the results of

experimental verification of the developed complex of means of professional preparation for the corresponding type of professional activity.

Key words: vocational training, future specialists in the social field, prevention of delinquent behavior of adolescents, complex of means.

Постанова проблеми. Профілактика ранньої злочинності є актуальною проблемою сучасних досліджень та соціальної практики. Усе більша кількість підлітків, ще не почавши дорослого життя, вже мають стигму перебування у виправних закладах. Аналіз судової статистики в Україні засвідчив що, кількість правопорушень скоєних неповнолітніми за 2017 рік становить майже 7 тисяч (6768), що на 148 правопорушень більше ніж у 2016 році. Підвищення кількості підлітків, що виявляють делінквентну поведінку в умовах сучасного суспільства вимагає залучення до вирішення цієї проблеми висококваліфікованих кадрів – фахівців соціальної галузі, що мають бути у повній мірі підготовленими не тільки до вирішення цього складного завдання, але й до його запобігання у майбутньому.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових досліджень з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків показав, що її досліджено у таких аспектах: концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Васильєва, К. Віцукаєва, Ю. Галагузова, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщук, С. Омелеченко); теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики девіантної поведінки підлітків та їхньої дезадаптації: (О. Єгоров, М. Заостровцева, І. Козубовська, В. Костіна, В. Менделєвич, В. Оржеховська, О. Пилипенко, Н. Платонова, В. Поліщук, Т. Федорченко та ін.). Але проблема професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків є недостатньо дослідженою та потребує теоретичного та практичного вирішення.

Метою статті є визначення змісту та практичних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків.

Основний виклад матеріалу. Відповідно до функціональних обов'язків соціального працівника, серед його важливих професійних завдань насамперед виокремлюють попередження конфліктів в учнівських колективах, орієнтацію учнів на здоровий спосіб життя, профілактику правопорушень серед неповнолітніх, роботу з учнями «групи ризику».

Особливого значення соціально-профілактична робота з підлітками, схильними до делінквентної поведінки набуває у школах-інтернатах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у центрах соціально-психологічної реабілітації, соціальних гуртожитках, оскільки саме в цих типах навчальних закладів певна частина підлітків має досвід протиправної поведінки, де основними напрямками роботи є вторинна та третинна профілактика.

Як доводить у дослідженні Т. Швець, соціальному працівникові, щоб працювати з важковиховуваними підлітками, переконливо вести з ними діалог, варто [7, с.51]: знати особливості кожної групи та кожного підлітка; зібрати дані про існуючі підліткові групи в місті, селищі районі (хто в них входить, які в них хибні звички, чи є серед них правопорушники тощо); з'ясувати інтереси членів групи, їхній культурний рівень, ідеали, переконання, прагнення; довідатися про структуру груп, правила прийому в них, характер лідерства та відношення членів групи до суспільства; розібратися в проблемах, що хвилюють членів групи, спробувати допомогти в їхньому вирішенні; переконати підлітків у тому, що вони помиляються, показуючи їм цінності вітчизняної і закордонної культури; знайти з важковиховуваними підлітками спільну мову та визначити шляхи створення умов для їхнього самовираження і самореалізації; пам'ятати про необхідність індивідуального підходу до кожного учасника групи, а також диференційованого підходу до кожної групи.

Лютый В. П стверджує, що у тих випадках, коли діяльність групи має протиправний характер, варто застосувати її заборону шляхом її роз'єднання, переорієнтування її мети на

суспільно корисну, а також нейтралізувати лідерів, працюючи з кожним підлітком окремо [4,с.361].

Як зазначає П. Коротков, «в сучасних умовах повинні принципово мінятися підходи до організації профілактичної роботи, для того, щоб від заходів адміністративно-правового впливу перейти до надання соціально-педагогічної допомоги родині, підліткові, допомозі, заснованої на вивченні особистості неповнолітнього правопорушника, умов його сімейного й суспільного виховання в тісній взаємодії всіх соціальних інститутів» [3, с.99]. Отже, соціальна профілактика деліквентної поведінки припускає систематично здійснюваний, цілеспрямований попереджувальний вплив на окремих осіб, що ведуть антигромадський спосіб життя, та їхнє оточення із метою попередження злочинів й інших асоціальних проявів та формування соціально-відповідальної поведінки.

Як доводять дослідники [1,2,3,4] у виховній роботі з важковиховуваними підлітками важливим є дотримання принципу «зроби себе сам» на основі загальнолюдських цінностей, тому перехід до самовиховання, до самостійності особистості повинний і може стати природним способом задоволення потреби важковиховуваних підлітків у самостійності й самоствердженні.

Як показав аналіз досліджень В. Лютого, одним із важливих завдань соціального працівника є допомога важковиховуваним підліткам «знайти та пізнати самих себе, розібратися у відношеннях з оточуючими людьми, набути необхідні знання, громадянські і професійні якості, досягти нормальних відносин з батьками, учителями, однолітками, сформувати творчі захоплення» [5, с.359]. Використання вищезазначених ідей для визначення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, на нашу думку, сприятиме формуванню їхньої професійної компетентності у роботі в означеному напрямі.

Отже, за результатами аналізу та узагальнення наукової літератури з проблеми соціальної профілактики делінквентної поведінки підлітків було встановлено наступне: 1) головною метою соціальної профілактики є не тільки попередження проблеми делінквентної поведінки, а й зменшення, мінімізація її негативних наслідків; соціальна профілактика спрямована на осіб «групи ризику», які постраждали або можуть постраждати від проблеми делінквентності у поведінці, а також на тих суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, від яких залежить попередження та подолання проблеми делінквентної поведінки та її наслідків; 2) соціальна профілактика спрямована на виявлення, нейтралізацію тих чинників, що заважають розвитку підлітків, а також формує у них якості, необхідні для попередження делінквентної поведінки і задоволення потреб підлітків альтернативним нешкідливим шляхом.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити основні компоненти змісту підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків: засвоєння системи соціально-педагогічних знань та вмінь з профілактики делінквентної поведінки (суть і особливості профілактики правопорушень у підлітковому середовищі); з технологічного забезпечення профілактичної діяльності в дитячому та молодіжному середовищі (технік та методик роботи з соціальної профілактики); з формування основ здорового способу життя підлітків та їхнього оточення (засобів, форм та методів здоров'язбережувальної роботи), що передбачає розробку та впровадження в процес підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі комплексу засобів, який складається з лекційних, семінарських та практичних занять для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». Так, було розроблено лекційне заняття на тему: «Профілактика делінквентної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО)», семінарсько-практичне заняття на тему «Профілактично-просвітницька робота соціального педагога ЗЗСО з підлітками» у межах нормативної дисципліни «Методика соціально-виховної роботи» а також виховний захід «Будь відповідальним!».

Комплекс засобів було впроваджено в навчально-виховний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, зі студентами спеціальності

«Соціальна робота» у вересні-жовтні 2019 року. Аналіз результатів контрольного етапу експериментального дослідження показав, що впровадження комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків дозволило підвищити рівень їхньої готовності до цієї діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проведене дослідження дозволило визначити складники змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків: засвоєння системи соціально-педагогічних знань та вмінь з профілактики делінквентної поведінки; з технологічного забезпечення профілактичної діяльності в дитячому та молодіжному середовищі; з формування основ здорового способу життя підлітків та їхнього оточення, - на основі чого розроблено та впроваджено в процес підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі комплекс засобів, який складався з лекційного, семінарського та поза аудиторного виховного заняття для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». У ході експериментального дослідження підтверджено ефективність розробленого комплексу засобів.

Список використаних джерел:

1. Клішевич Н. А. Становлення соціально-педагогічної роботи з важковиховуваними підлітками із делінквентною поведінкою у другій половині 50-х рр. XX – початку XXI ст. *Соціальна педагогіка*. № 4. 2010. С. 17–24.
2. Клішевич Н. А. Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з важковиховуваними підлітками з делінквентною поведінкою. *Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (5–7 листоп. 2009 р.) / за ред. А. І. Конончук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 78–80.
3. Коротков П. В. Профілактика та корекція делінквентної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98-102.
4. Лютий В. П. Поведінка делінквентна. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. С. 360 – 363.
5. Лютий В. П. Поведінка девіантна. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. С. 358 – 360.
6. Соціальна педагогіка: навч. посіб. /за ред. О.В. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. 312 с.
7. Швець Т. М. Соціальна дезадаптація підлітків у теоретичному контексті: сутність і причини виникнення. *Збірник наукових праць*. Серія «Педагогічні науки». 2016. № 69. Том 3. С. 49-53.

Коваль О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Розглядаються компоненти та засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.